

Kamil Majewski

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0003-3775-2815

majewski.kamil.87@gmail.com

Sytuacja prawna członka zarządu banku w formie spółki akcyjnej w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy

Wstęp

Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu¹ stanowi kluczowy w polskim porządku prawnym akt prawny dotyczący problematyki przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (AML/CFT²). Znaczenie AML przejawia się również w tym, że akt ten wdraża w ustawodawstwie krajowym rozwiązania europejskie, tj. realizuje zobowiązania Polski, jako państwa członkowskiego, wynikające z prawodawstwa Unii Europejskiej³.

W ujęciu podmiotowym system AML/CFT obejmuje przede wszystkim podmioty zobowiązane do stosowania rozwiązań mających na celu mitygację ryzyka ML/FT⁴, w tym przede wszystkim podejmowania szeregu działań w celu

¹ Dz.U. z 2023 r., poz. 1124, dalej jako AML.

² W dalszej części tekstu pod określeniem AML/CFT należy rozumieć zespół czynności mających na celu przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, bez względu na to, który podmiot jest zobowiązany do ich podejmowania, w tym szeroko rozumianą problematykę tego dotyczącą (również aspekty o charakterze wspierającym). W zakresie specyfiki poszczególnych obowiązków oraz zmian w tym zakresie na przestrzeni czasu zob. K. Majewski, *Funkcjonowanie w banku procedury anonimowego zgłaszania naruszeń*, „Monitor Prawa Bankowego” 2018, nr 12(97), s. 67–77; idem, *Zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, „Monitor Prawa Bankowego” 2020, nr 1(110), s. 92–103; idem, *Risk assessment (ML/FT) of the obliged entities – comments in the context of art. 27 of the AML Act*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, t. 4, nr 20, s. 51–59; idem, *Civil-law partnership in the system of countering money laundering and terrorism financing (AML/CFT)*, „Bratislava Law Review” 2020, vol. 4, nr 1, s. 167–176; idem, *Procedura grupowa AML – przegląd dotychczasowych rozwiązań i wymogów regulacyjnych*, „Monitor Prawa Bankowego” 2024, nr 3(160), s. 89–94.

³ Kontekst europejski zostanie przedstawiony szerzej w dalszej części pracy.

⁴ Ryzyko prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. Analogicznie jak w przypadku AML/CFT do tego zagadnienia należy podchodzić szeroko.

przeciwdziałania zjawisku prania pieniędzy (tzw. instytucje obowiązane), oraz właściwe w sprawach AML/CFT organy państwowe, w szczególności Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (dalej jako GIIF)⁵, jeśli chodzi o ogólne i najbardziej szerokie kompetencje w sprawach AML/CFT i Komisję Nadzoru Finansowego (dalej jako KNF)⁶, jeśli mowa o perspektywie rynku finansowego. Katalog instytucji obowiązanych zawarty w AML jest bardzo zróżnicowany⁷, tj. obejmuje podmioty działające na różnych rynkach, w różnej formie prawnej i o zróżnicowanej strukturze organizacyjnej. Przyjęty w art. 2 ust. 1 AML katalog instytucji obowiązanych obejmuje m.in. banki krajowe⁸, odsyłając w zakresie definicyjnym do przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe⁹.

Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami krajowymi banki są osobami prawnymi utworzonymi zgodnie z przepisami ustaw, działającymi na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym (art. 2 Pr. bank.). Zaś bankiem krajowym jest bank mający siedzibę na terytorium RP (art. 4 ust. 1 pkt 1 Pr. bank.), a te mogą funkcjonować w jednej z trzech następujących form prawnych (art. 12 Pr. bank.): 1) banki państwowe; 2) banki spółdzielcze; 3) banki w formie spółek akcyjnych.

Wspomniana ustawa i przepisy szczególne wyróżniają jeszcze inne kategorie tych podmiotów, w tym m.in. banki zrzeszające¹⁰, lecz szczegółowa analiza rozwiązań prawnych zawartych w Pr. bank. (w szczególności we wskazanym

⁵ Szczegółowe informacje o GIIF są dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Finansów: <https://www.gov.pl/web/finanse/generalny-inspektor-informacji-finansowej>.

⁶ Szczegółowe informacje o KNF są dostępne na stronie internetowej KNF: <https://www.knf.gov.pl/>.

⁷ Szerzej na ten temat por. M. Królikowski, [w:] M. Dyl, M. Królikowski (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustawa sankcyjna. Komentarz*, 2024, Legalis, komentarz do art. 2

⁸ Inne podmioty ujęte wraz z bankami krajowymi w art. 2 ust. 1 pkt 1 AML to oddziały banków zagranicznych, oddziały instytucji kredytowych, instytucje finansowe mające siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz oddziały instytucji finansowych niemających siedziby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w rozumieniu ustawy Prawo bankowe.

⁹ Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej jako Pr. bank.

¹⁰ W zakresie specyfiki banków zrzeszających zob. R. Balina, J. Pochopień, M. Idasz-Balina, *Zadania banków zrzeszających i ich znaczenie w opinii zarządzających bankami spółdzielczymi*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2013, t. 14, nr 2, s. 260 i nast.; M. Jurek, *Banki spółdzielcze w Polsce: stan sektora, zagrożenia i szanse rozwoju*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 531, s. 202 i nast.; D.K. Gajowiak, *Spółdzielczość bankowa na przykładzie wybranych europejskich banków zrzeszających*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2008, nr 4(19), s. 165 i nast. W zakresie szerszego kontekstu tej problematyki zob. A. Piechocka-Kałużna, *Zalety i wady wprowadzenia systemu ochrony w sektorze banków spółdzielczych w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, R. LXXIX, z. 4, s. 267 i nast.; A. Kot-Zacharuk, *Kierunki współpracy banków spółdzielczych funkcjonujących w ramach zrzeszenia w opiniach zarządzających*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie” 2012, nr 99, s. 497 i nast.; A. Pszkit,

art. 12 Pr. bank.) oraz w ustawie z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających¹¹ (w szczególności w art. 2 pkt 2 BS¹²) prowadzi do wniosku, że nie jest to odrębna forma prawna, lecz jedna z wyszczególnionych powyżej, a wyróżnienie tej kategorii podmiotów, w tym przyjęcie definicji legalnej w BS następuje w związku z dodatkową funkcją (zrzeszeniową) wykonywaną przez te podmioty¹³. Opisowaną sytuację identyfikuje się również na kanwie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych, której przepisy analogicznie jak ww. przepisy Pr. bank. i BS wyróżniają dodatkową kategorię podmiotów, tj. banki hipoteczne¹⁴. Jednak zgodnie z art. 9 ust. 1 tej ustawy bank hipoteczny może funkcjonować wyłącznie w formie spółki akcyjnej. Wnioski sformułowane w stosunku do banków zrzeszających pozostają aktualne również w tym przypadku¹⁵. Zatem zarówno z punktu widzenia literalnego brzmienia art. 12 Pr. bank., jak i ze względu na inne powyżej wymienione argumenty, zaprezentowany katalog jest kompletny i nie powinien ulegać rozszerzeniu¹⁶, a przepisy szczególne konsekwentnie realizują założenie przyjęte w tym przepisie.

Ze względu na różnorodny charakter stanu prawnego dotyczący poszczególnych rodzajów banków oraz różnorodną specyfikę ich funkcjonowania i profil działalności¹⁷, w tym funkcje realizowane w obrocie gospodarczym¹⁸

Analiza wpływu wystąpienia ze zrzeszeń największych banków spółdzielczych na stabilność ekonomiczno-finansową poszczególnych zrzeszeń, „Bezpieczny Bank” 2008, nr 2(37), s. 113 i nast.

¹¹ Dz.U. z 2024 r., poz. 352, dalej jako BS.

¹² Zgodnie z tym przepisem bank zrzeszający to bank w formie spółki akcyjnej, utworzony przez banki spółdzielcze, jeżeli bank ten zrzesza co najmniej jeden bank spółdzielczy na zasadach określonych w art. 16 BS oraz posiada kapitał założycielski wynoszący co najmniej czterokrotność kwoty określonej w art. 32 ust. 1 Pr. bank. lub dwukrotność tej kwoty w przypadku banku, którego działalność ogranicza się wyłącznie do świadczenia usług na rzecz zrzeszonych banków (apek-sowy bank zrzeszający).

¹³ W. Srokosz, [w:] B. Lackoroński (red.), *Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Komentarz*, 2024, Legalis, komentarz do art. 2.

¹⁴ W zakresie specyfiki banków hipotecznych zob. E. Getka, *Banki hipoteczne w polskim systemie bankowym – szanse i zagrożenia*, „Bezpieczny Bank” 2002, nr 2–3(17–18), s. 39 i i nast.; T. Obal, *Miejsce i rola banków hipotecznych w polskim systemie bankowym – szanse i zagrożenia*, „Bezpieczny Bank” 2002, nr 2–3(17–18), s. 73 i nast.; A. Dżuryk, *Rola listów zastawnych w zwiększaniu stabilności sektora finansowego w Polsce*, „Bezpieczny Bank” 2014, nr 3(56), s. 98 i nast.

¹⁵ Zob. także A. Stopyra, [w:] A. Stopyra, R. Woźniak, *Ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych. Komentarz*, 2017, Legalis, komentarz do art. 9.

¹⁶ W literaturze przedmiotu taki wniosek formułuje się na kanwie art. 12 Pr. bank. Por. G. Su-liński, [w:] J. Dybiński (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, 2023, Legalis, komentarz do art. 12.

¹⁷ Szerzej na ten temat zob. T. Siudek, P. Snarski, B. Chodera, *Konkurencyjność banków komercyjnych i spółdzielczych w Polsce*, „Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich” 2013, t. 100, z. 2, s. 25 i nast.; A. Iwańczuk-Kaliska, *Banki komercyjne w Polsce wobec zmian na rynku usług płatniczych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica” 2016, nr 4(324), s. 167 i nast.

¹⁸ W.L. Jaworski, *Rzeczywista rola banków komercyjnych (kilka wątpliwości)*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 171, s. 180 i nast.; I. Pyka,

i przyjęte strategie działania¹⁹, zasadne jest czynienie dalszych rozważań w odniesieniu do każdej formy tych podmiotów odrębnie. Poszczególne analizy i ich wyniki będą dotyczyły banków krajowych w formie spółek akcyjnych.

Podmiotowy zakres przepisów AML odnosi się także do osób fizycznych, które działają w instytucjach obowiązanych. Jedną z takich osób jest członek zarządu, jeśli ze względu na formę prawną taki organ został powołany w instytucji obowiązanej. Oprócz tego AML wyróżnia także kadre kierowniczą wyższego szczebla. W związku z tym, że w bankach w formie spółek akcyjnych (ze względu na wspomnianą formę prawną) funkcjonują zarządy i rady nadzorcze jako organy tych spółek, przepisy AML będą miały zastosowanie również do tej kategorii instytucji obowiązanych. Celem niniejszych rozważań jest analiza rozwiązań przyjętych w AML, mających zastosowanie do członków zarządów banków, oraz ocena tych rozwiązań w perspektywie ich kompletności i spójności oraz znaczenia dla systemu AML/CFT.

Kontekst europejski

Ostatnie istotne zmiany na poziomie europejskim, które miały istotny wpływ na ukształtowanie obecnych rozwiązań prawnych w AML, zostały przyjęte w:

- 1) dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE²⁰,
- 2) dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE²¹.

W związku z tym, że rozwiązania przyjęte w AML wdrażały wymienione dyrektywy, mogą one stanowić wskazówki interpretacyjne oraz materiał pomocniczy do oceny rozwiązań krajowych.

Produktywne innowacje banków komercyjnych. Analiza przyczynowo-skutkowa, „Studia Ekonomiczne” 2013, nr 173, s. 253 i nast.

¹⁹ E. Miklaszewska, M. Folwarski, *Banki spółdzielcze wobec wyzwań technologicznych w świetle wyników badania ankietowego*, „Bezpieczny Bank” 2018, nr 3(72), s. 87 i nast.

²⁰ Dz. Urz. UE L 2015 Nr 141, s. 73.

²¹ Dz. Urz. UE L Nr 156 z 19.6.2018, s. 43–74.

W zaproponowanym wyliczeniu uwzględniono akty prawne UE, których obowiązek wdrożenia już się zmaterializował. Niemniej jednak na poziomie międzynarodowym poczyniono dalej idące kroki w kierunku rozwoju systemu AML/CFT. W 2024 r. przyjęto trzy kolejne akty prawne o zróżnicowanym charakterze prawnym, które w mniejszym lub w większym stopniu będą wpływały na krajowe rozwiązania prawne w obszarze AML/CFT. Są to następujące akty:

- 1) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 oraz zmieniająca i uchylająca dyrektywę (UE) 2015/849²²,
- 2) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu²³,
- 3) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010, (UE) nr 1094/2010 i (UE) nr 1095/2010²⁴.

Zarząd banku i jego członkowie

W przypadku banków dochodzi do zbiegu przepisów kilku różnych aktów prawnych. Z jednej strony do tych podmiotów, ze względu na przedmiot działalności, będący działalnością regulowaną, znajdują zastosowanie przepisy ustaw poświęconych problematyce prawa finansowego, w tym w szczególności Pr. bank. Z drugiej strony, ze względu na różne formy prawne tych podmiotów, mają zastosowanie również przepisy innych aktów prawnych.

Nie oznacza to jednak, że są to akty prawne, którym można przypisać wyłączność na kształtowanie sytuacji prawnej, w tym przede wszystkim przypisanych obowiązków organom lub poszczególnym członkom organów, w tym członkom zarządu. W polskim porządku prawnym, z inicjatywy prawodawstwa UE lub w ramach przedsięwzięć krajowych, stosowne rozwiązania zostały wprowadzone również w innych ustawach. W przypadku obszaru AML/CFT rozwiązania mające na celu właściwą realizację obowiązków AML/CFT, w tym zaadresowanie określonych zadań na właściwy poziom kompetencyjny, wprowadziła również AML. Rozwiązania te zostaną szczegółowo przedstawione w dalszej części pracy.

²² Dz.U. L 2024/1640 z 19.6.2024.

²³ Dz.U. L 2024/1624 z 19.6.2024.

²⁴ Dz.U. L 2024/1620 z 19.6.2024.

Art. 22 ust. 1 Pr. bank. wymaga, aby zarząd banku liczył co najmniej trzy osoby fizyczne (art. 22a ust. 1). Kolejne przepisy Pr. bank. wskazują na szczególny status niektórych członków zarządu, polegający na przypisaniu im nadzorowania zarządzania ryzykiem istotnym w działalności banku (art. 22a ust. 4)²⁵.

Przepisy Pr. bank. ingerują również w sposób ustalania wewnętrznego podziału kompetencji w zarządzie banku, przypisując w art. 22a ust. 5 kompetencję zarządowi do ustalenia tego podziału, a radzie nadzorczej – do jego zatwierdzenia. Art. 22a ust. 6 Pr. bank. zawiera podstawowe zasady podziału, tj. postulaty, które muszą być wzięte pod uwagę w dokonywaniu podziału zadań i odpowiedzialności. Zatem swoboda w tym zakresie, która występuje najczęściej w postaci spółki akcyjnej, również została nieco ograniczona. Co prawda w wyliczeniu tym nie został bezpośrednio ujęty obszar AML/CFT lub ryzyko ML/FT, lecz z przepisu tego wynikają zasady, które mają znaczenie z punktu widzenia tego obszaru/ryzyka. Przede wszystkim z art. 22a ust. 6 Pr. bank. wybrzmiewa postulat rozdzielenia odpowiedzialności za obszar, który generuje określony rodzaj ryzyka od zarządzania tym ryzykiem. Założenie to jest konsekwentnie akcentowane w rekomendacjach KNF, w tym w *Zasadach Ładu Korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych*²⁶ oraz *Rekomendacji „Z” dotyczącej zasad ładu wewnętrznego w bankach*²⁷, w których akcentuje się konieczność skutecznego przeciwdziałania i zarządzania konfliktami interesów²⁸, w tym przede wszystkim w ramach procesów decyzyjnych. Odnosząc ten postulat do problematyki AML/CFT, należy wskazać, że członek zarządu odpowiedzialny za te procesy w ujęciu systemowym (wyznaczony na podstawie przepisów AMLu) nie powinien być również odpowiedzialny za obszar, który generuje ryzyko ML/FT, czyli przede wszystkim obszar biznesowy, w szczególności sprzedażowy.

Art. 22a ust. 2 Pr. bank. wprowadza obowiązek informacyjny na rzecz KNF, który ma również znaczenie z punktu widzenia rozwiązań przewidzianych

²⁵ Analiza wytycznych Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (ang. *European Banking Authority – EBA*) oraz wytycznych i stanowisk Komisji Nadzoru Finansowego prowadzi do wniosku, że organy nadzoru formułują szereg wymagań dotyczących organów banku. Oba organy przypisują poszczególnym organom banku też wiele obowiązków. Zob. *Wytyczne EBA/GL/2022/05* z dnia 14 czerwca 2022 r.

²⁶ Tekst tego dokumentu: https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/regulacje_i_praktyka/zasady_ladu_korporacyjnego.

²⁷ Tekst tego dokumentu: https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/regulacje_i_praktyka/rekomendacje_i_wytyczne/rekomendacje_dla_bankow?articleId=8522&p_id=18.

²⁸ W literaturze przedmiotu wskazuje się, że w celu unikania lub eliminacji konfliktów interesów należy podejmować adekwatne działania z poziomu ładu wewnętrznego (ang. *corporate governance*) – odpowiednie ukształtowanie ładu wewnętrznego skutkuje łagodzeniem konfliktów interesów. Por. A. Wierzbicka, *Corporate governance jako próba godzenia aspiracji interesariuszy*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej – Organizacja i Zarządzanie” 2018, z. 128, s. 426.

w AML. Chodzi o nałożenie na radę nadzorczą banku obowiązku przekazania KNF informacji o składzie zarządu i zmianie jego składu oraz informowania KNF o zatwierdzeniu i zmianie wewnętrznego podziału kompetencji w zarządzie banku. Zatem przy założeniu, że obowiązek ten będzie należycie realizowany, w tym w sposób precyzyjny i wyczerpujący²⁹, KNF będzie miała bieżące informacje nie tylko o składzie osobowym, lecz także o tym, jakie zadania powierzono poszczególnym członkom zarządu. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że istotą tego rozwiązania jest zapewnienie organowi nadzoru możliwości bieżącego monitorowania i oceny adekwatności powierzonych zadań w stosunku do posiadanych kompetencji, w szczególności w przypadku tych członków zarządu, których powołanie wymaga zgody KNF³⁰. Przy takim podejściu do realizacji tego obowiązku należy przyjąć, że KNF powinna także posiadać informacje o powierzeniu zadań i odpowiedzialności w obszarze AML/CFT wynikających z AML. W obecnie obowiązującym stanie prawnym KNF posiada możliwość monitorowania również tego, czy należycie zostały zrealizowane w tym zakresie obowiązki wynikające z AML. Z punktu widzenia problematyki AML/CFT rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, gdyż stanowi ono istotne narzędzie do przeciwdziałania zaniedbaniom w realizacji tych obowiązków ustawowych przez organy banku lub skutecznego reagowania.

Podsumowując, z punktu widzenia dalszych rozważań (rozwiązania AML), istotne jest, że: 1) zarówno rada nadzorcza, jak i zarząd banku w formie spółki akcyjnej są obligatoryjnymi organami tego banku; 2) rada nadzorcza i zarząd banku funkcjonują jako organy kolegialne (jedyny dopuszczalny przepisami Pr. bank. wariant); 3) podział kompetencji i odpowiedzialności na poziomie zarządu (pomiędzy poszczególnymi jego członkami) powinien zapewniać rozdzielenie odpowiedzialności za obszar, który generuje ryzyko ML/FT od odpowiedzialności za obszar AML/CFT.

Kadra kierownicza wyższego szczebla

Przepisy AML wprowadzają i definiują pojęcie kadry kierowniczej wyższego szczebla. Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 9 AMLu pod tym określeniem należy rozumieć członka zarządu, dyrektora lub pracownika instytucji obowiązanej, posiadającego wiedzę z zakresu ryzyka ML/FT, związanego z działalnością instytucji obowiązanej oraz podejmującego decyzje mające wpływ na to ryzyko.

²⁹ Niektórzy autorzy akcentują konieczność przekazywania precyzyjnych informacji. Por. L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 110.

³⁰ A. Kawulski, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 138.

Na wstępie dalszych rozważań należy wskazać, że definicja kadry kierowniczej wyższego szczebla w obecnym brzmieniu art. 2 ust. 2 pkt 9 AML zakłada, że są to osoby działające w strukturach instytucji obowiązanej. Innymi słowy, osoby te realizują określone role w ramach stanowisk osadzonych (na odpowiednim poziomie) w strukturze organizacyjnej tej instytucji. Taki pogląd wynika również pośrednio z kolejnych przepisów AML, gdyż przepisy te zakładają realizację programu AML/CFT jako procesu wewnętrznego instytucji obowiązanej. Co prawda niektóre czynności realizowane w ramach AML/CFT wymagają nawiązania relacji z podmiotami zewnętrznymi (GIIF, prokurator, organ nadzoru), lecz są one nadal konsekwencją realizacji procesu wewnętrznego. Zatem z zakresu pojęcia kadry kierowniczej wyższego szczebla wykluczeniu podlegają wszystkie osoby spoza organizacji, chociażby posiadały szerokie kompetencje wynikające z innych stosunków prawnych.

Na tle definicji kadry kierowniczej wyższego szczebla, ze względu na ogólne kompetencje decyzyjne członków zarządu, pojawia się wątpliwość, czy w zakresie tej definicji mieścić się będą wszyscy członkowie zarządu, czy tylko niektórzy z nich (tylko odpowiedzialny za obszar AML/CFT). Można bowiem przyjąć za dopuszczalną sytuację, w której decyzje podejmowane przez poszczególnych członków zarządu w zakresie ich kompetencji będą pośrednio lub bezpośrednio oddziaływać na ryzyko ML/FT instytucji obowiązanej. Literalne brzmienie art. 2 ust. 2 pkt 9 AML wraz z przedstawionymi skutkami decyzji prowadzoną do wniosku, że w zakresie definicji kadry kierowniczej wyższego szczebla mieścić się będą wszyscy członkowie zarządu. W przypadku gdy do analizowanego zagadnienia zastosujemy wykładnię systemową, wniosek ten przybiera inną postać. Kolejne przepisy AML zawierają rozwiązania, które znacząco zawężają ten krąg osób. W tym zakresie najistotniejsze znaczenie należy przypisać art. 7 AML, który w przypadku zarządu nakłada obowiązek wyznaczenia jednego członka tego organu odpowiedzialnego za wdrażanie obowiązków określonych w AML. Zatem to ten wyznaczony członek zarządu i jego decyzje będą miały największy wpływ na ryzyko ML/FT. Z tego powodu należy przyjąć, że w zakresie definicji kadry kierowniczej wyższego szczebla mieścić się będzie przede wszystkim wyznaczony członek zarządu, a owo wyznaczenie należy postrzegać jako przypisanie odpowiedzialności na podstawie art. 7 AML.

Odnosząc powyższe do banków w formie spółek akcyjnych, należy wskazać, że w zakresie podmiotowym definicji kadry kierowniczej wyższego szczebla, o której mowa w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML, mieści się także członek zarządu banku. Określenie członka zarządu, które zostało wprowadzone do definicji zawartej w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML, nie zostało ani zdefiniowane, ani chociaż dookreślone w tym przepisie. Szerszy kontekst tego określenia został zawarty w art. 7 AML, z którego wynika, że jest to członek kolegiального

organu zarządzającego (zarządu w przypadku spółki akcyjnej). Kontekst ten pozwala na przyjęcie powyższego poglądu za uzasadniony. Wobec tego jeśli w przepisach AML mowa o kadry kierowniczej wyższego szczebla, należy brać pod uwagę również wyznaczonego członka zarządu banku, co nie oznacza, że wszystkie czynności zarezerwowane dla kadry kierowniczej wyższego szczebla należy przypisać do niego i tym samym będzie musiał on podejmować je osobiście. W tym zakresie istotne jest, że zakresem podmiotowym definicji kadry kierowniczej wyższego szczebla zostały objęte również inne osoby posiadające określone i podane wcześniej przymioty, co powoduje, że niektóre czynności zarezerwowane dla tej grupy można zaadresować na poziom niższy w strukturze, o ile zostaną spełnione warunki określone w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML. Pozostałe przepisy AML, w tym wynikający z nich charakter i cel określonych czynności, nie będzie się temu sprzeciwiać, a rozwiązania przyjęte będą adekwatne i skuteczne.

Należy jeszcze dodać, że w przypadku członka zarządu banku wymóg w postaci kompetencji do podejmowania decyzji mających wpływ na ryzyko ML/FT, o którym mowa w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML, jest spełniony niemalże w sposób automatyczny ze względu na charakter pełnionej przez niego funkcji (członek organu zarządzającego). Sam bowiem status członka zarządu determinuje możliwość podejmowania decyzji mających wpływ na ryzyko. Zatem w tym jednym przypadku istotne staje się przypisanie odpowiedzialności za obszar AML/CFT.

Poczynione spostrzeżenia nie mają zastosowania do drugiego spośród wymienionych wymogów, tj. posiadania wiedzy z zakresu ryzyka ML/FT związanego z działalnością instytucji obowiązanej. Wymóg ten należy realizować i weryfikować na zasadach ogólnych. Oprócz tego, ze względu na treść przepisów szczegółowych AML, głównie art. 52 tej ustawy, podnoszenie kompetencji w zakresie AML/CFT i ryzyka ML/FT jest obowiązkiem ustawowym. Zestawienie wymogu zawartego w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML oraz celu wynikającego z art. 52 AML prowadzi do konstatacji, że kadra kierownicza wyższego szczebla (w tym członek zarządu banku) powinna być objęta programami szkoleniowymi w pierwszej kolejności. Sformułowany pogląd nie umniejsza znaczeniu podnoszenia świadomości wśród innych osób, do których adresowany jest obowiązek wynikający z art. 52 AML. Jego istota sprowadza się do tego, że kadra kierownicza wyższego szczebla ma kluczowe znaczenie w systemie AML/CFT instytucji obowiązanej i z tego powodu powinna ten obowiązek realizować z wyjątkowo należyta starannością. Instytucja obowiązana, która odpowiada za zapewnienie udziału osób odpowiedzialnych w programach szkoleniowych, powinna kadry kierowniczej wyższego szczebla zapewnić adekwatne programy szkoleniowe. Wspomniane kryterium adekwatności powinno być poczytywane i weryfikowane w perspektywie roli, jaką te osoby pełnią w systemie AML/CFT.

Członek zarządu banku w przepisach AML

Oprócz tego, że członek zarządu banku jest kadram kierowniczą wyższego szczebla w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 9 AML, kolejne przepisy AML również odnoszą się do tej funkcji³¹ – i to w sposób bezpośredni.

Zgodnie z art. 7 AML instytucje obowiązane, w których działa zarząd lub inny organ zarządzający, są zobowiązane wyznaczyć spośród członków tego organu osobę odpowiedzialną za wdrażanie obowiązków określonych w AML. W związku z tym, że w banku w formie spółki akcyjnej obligatoryjnie powołuje się zarząd (jako organ zarządzający), przepis art. 7 AML wprost odnosi się do tego banku jako instytucji obowiązanej. Podkreślenia wymaga, że przepis ten, niezależnie od definicji oraz innych przepisów odnoszących się do kadry kierowniczej wyższego szczebla, wymaga przyjęcia określonych rozwiązań dotyczących bezpośrednio zarządu (obowiązek wyznaczenia) oraz wybranego członka zarządu (podjęcie i skuteczne realizowanie działań w zakresie wdrażania obowiązków). Jako intencję przyjęcia takiego rozwiązania wskazuje się chęć zaadresowania zadań i odpowiedzialności na odpowiedni poziom kompetencyjny³². Przepis art. 7 AML nie wprowadza dodatkowych zasad dotyczących powierzenia członkowi zarządu odpowiedzialności za obszar AML/CFT. A zatem z punktu widzenia tej regulacji wybór odpowiedzialnego członka zarządu jest suwerenną decyzją organów banku. Wybór ten nie jest jednak całkowicie dowolny ze względu na inne obowiązujące przepisy prawa. Przypomnieć w tym miejscu należy uprzednio sformułowane wnioski dotyczące wymogów zaadresowanych w treści art. 22a ust. 6 Pr. bank., czyli przede wszystkim postulat rozdzielenia odpowiedzialności za procesy AML/CFT w ujęciu systemowym od odpowiedzialności za obszar, który generuje ryzyko ML/FT. Postulat ten powinien być uwzględniony w realizacji obowiązku wynikającego z art. 7 AML.

Bezpośrednio do członka zarządu banku odnoszą się także przepisy art. 154 AML. Zgodnie z art. 154 ust. 1 AML na osobę, o której mowa w art. 6–8 AML, czyli również na wyznaczonego na podstawie art. 7 AML członka zarządu, może zostać nałożona kara pieniężna do wysokości 1 000 000 zł. Z punktu widzenia tego rozwiązania i zawartych w nim warunków istotna

³¹ W dalszej części zanalizowano tylko te przepisy, które nie odnoszą się do kadry kierowniczej wyższego szczebla w ogólności, lecz bezpośrednio do członka zarządu i kształtują jego sytuację prawną. Z tego powodu (zakresu merytorycznego określonego tytułem niniejszego artykułu) nie zostaną przedstawione szczegółowo m.in. przepisy art. 6 i 8 AML. Zakres podmiotowy tych przepisów jest znacznie szerszy, stąd powinien być przedmiotem odrębnej analizy.

³² M. Królikowski, A. Górski, [w:] M. Dyl, M. Królikowski (red.), op. cit., komentarz do art. 7. Autorzy jednocześnie wiążą takie ukształtowanie tego rozwiązania z zasadami *compliance*. Biorąc pod uwagę treść właściwych przepisów Pr. bank. oraz *Rekomendacji „H” KNF*, takie ujęcie tej problematyki nie jest w pełni trafne.

jest odpowiednia sekwencja zdarzeń. Przepis ten wskazuje na kilka przesłanek, które muszą zostać spełnione, aby właściwy organ mógł nałożyć taką karę, tj.: 1) stwierdzenie naruszenia przez instytucję obowiązana obowiązków, o których mowa w art. 147 lub art. 148 AML; 2) wyznaczenie konkretnej osoby w trybie art. 6, 7 lub 8 AML; 3) bycie osobą odpowiedzialną za wykonanie obowiązków określonych w AML, w czasie w którym naruszono przepisy.

Jak wynika z powyższego wyliczenia, niektóre okoliczności dotyczą również innych podmiotów i osób. Po pierwsze, okoliczność wymieniona w pkt 1 dotyczy instytucji obowiązanej, czyli wszystkich członków zarządu banku. Po drugie, możliwość nałożenia kary pieniężnej rozciąga się również na osoby wyznaczone na podstawie art. 6 i 8 AML. Zatem nie tylko członek zarządu wyznaczony na podstawie art. 7 AML został objęty szczególnymi zasadami odpowiedzialności.

Podsumowanie

Do członka zarządu banku w formie spółki akcyjnej odnoszą się przepisy AML, które kształtują jego sytuację prawną. Po pierwsze, członek zarządu jest kadrą kierowniczą wyższego szczebla, o której mowa w art. 2 ust. 2 pkt 9 AML. Po drugie, istnieją przepisy AML, które odnoszą się bezpośrednio do członka zarządu banku, w szczególności art. 7, czyniący tę osobę odpowiedzialną za wdrażanie obowiązków określonych w AML. Ostatnim wnioskiem poczynionym na kanwie AML jest wprowadzenie możliwości nałożenia kary pieniężnej do wysokości 1 000 000 zł na członka zarządu banku za naruszenie obowiązków wynikających z AML.

Przyjęte w AML rozwiązania prawne są kompletne i doniosłe dla problematyki AML/CFT. Z punktu widzenia systemowego nie tylko adresują poszczególne kwestie na odpowiedni poziom decyzyjny, co z jednej strony podnosi rangę poszczególnych aspektów, a z drugiej zwiększa gwarancję poprawnej realizacji procesów i zaszytych w nich poszczególnych obowiązków ustawowych z zakresu AML/CFT. W tej perspektywie rozwiązania te należy ocenić pozytywnie, w szczególności bezpośrednie zaangażowanie zarządu (wyznaczenie członka spośród swojego składu) oraz samego członka zarządu banku (uczynienie odpowiedzialnym za wdrażanie rozwiązań ustawowych) w zadania i odpowiedzialność za obszar AML/CFT. System ten został dopełniony wprowadzeniem przepisów o karach administracyjnych w postaci możliwości nałożenia kar pieniężnych, co stanowi samoistną gwarancję dla poprawności realizacji obowiązków.

Powyższe pozytywne wnioski nie oznaczają jednak, że poszczególne przepisy AML nie budzą żadnych wątpliwości. W tym zakresie wskazać przede wszystkim należy na wątpliwości związane z uwzględnieniem w definicji kadry

kierowniczej wyższego szczebla członków zarządu, chociaż pozostałe przepisy (w szczególności art. 7 AML) odnoszą się bezpośrednio do członka tego organu. Zatem z punktu widzenia problematyki instytucji obowiązanych w postaci banków w formie spółek akcyjnych obejmowanie zakresem podmiotowym tej definicji członka zarządu tego banku wydaje się być rozwiązaniem nadmiarowym. Przepisy odnoszące się do organu instytucji obowiązanej w postaci zarządu oraz jego członka są wystarczającym i w pełni realizującym wskazane cele rozwiązaniem. Wytlumaczeniem tej sytuacji może być jednak konieczność wprowadzenia rozwiązań uniwersalnych, ze względu na różnorodny krąg podmiotów, do których są adresowane przepisy AML. Przepisy AML z tych powodów nie mogą w pełni uwzględniać i adresować rozwiązań adekwatnych wyłącznie do Pr. bank., Kodeksu spółek handlowych i szeroko rozumianej specyfiki podmiotów działających na rynku bankowym, w tym banków w formie spółek akcyjnych. W praktyce stosowania prawa omawiana sytuacja nie powinna być problematyczna, więc sformułowane wnioski mają charakter jedynie porządkujący.

Uwagi de lege ferenda

Wątpliwości dotyczą treści art. 154 AML mają doniosłe znaczenie dla praktyki stosowania przepisów AML. Wskazany przepis w żaden sposób nie różnicuje sytuacji prawnej osób, które obejmuje swoim zakresem podmiotowym (osoby, o których mowa w art. 6–8 AML), chociaż zarówno ich rola w systemie AML/CFT, jak i status w ramach instytucji obowiązanej, w której funkcjonują, w tym kompetencje decyzyjne i wpływ na poszczególne aspekty AML/CFT (w tym na profil ryzyka ML/FT), są mocno zróżnicowane. Zarówno przesłanki „karania”, jak i wysokość kary pieniężnej, która może zostać nałożona na te osoby, są te same. Biorąc pod uwagę to, że najwyższą funkcją spośród wymienionych w art. 6–8 AML, do których referuje art. 154 AML, jest członek zarządu banku w formie spółki akcyjnej, należy uznać, że rozwiązanie to jest adekwatne do tej funkcji (osoby) i jej roli w systemie AML/CFT, natomiast w stosunku do pozostałych jest rozwiązaniem nieadekwatnym. Co prawda zaistniałą sytuację nieco mitygują przepisy AML dotyczące zasad nakładania kar, które przewidują zasadę proporcjonalności, jednak samo ujęcie tej problematyki w art. 154 ust. 1 AML w taki sposób jest nieadekwatne. W związku z tym postuluje się, aby treść tego przepisu zmienić w taki sposób, aby wprowadzone rozwiązania odpowiadały realnej roli poszczególnych osób w systemie AML/CFT instytucji obowiązanej i w ten sposób również odzwierciedlały ich faktyczną odpowiedzialność za ewentualne zaniechania.

Wykaz literatury

- Balina R., Pochopień J., Idasz-Balina M., *Zadania banków zrzeszających i ich znaczenie w opinii zarządzających bankami spółdzielczymi*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2013, t. 14, nr 2.
- Dybiński J. (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, 2023, Legalis.
- Dyl M., Królikowski M. (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustawa sankcyjna. Komentarz*, 2024, Legalis.
- Dzuryk A., *Rola listów zastawnych w zwiększaniu stabilności sektora finansowego w Polsce*, „Bezpieczny Bank” 2014, nr 3(56).
- Gajowiak D.K., *Spółdzielczość bankowa na przykładzie wybranych europejskich banków zrzeszających*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2008, nr 4(19).
- Getka E., *Banki hipoteczne w polskim systemie bankowym – szanse i zagrożenia*, „Bezpieczny Bank” 2002, nr 2–3(17–18).
- Iwańczuk-Kaliska A., *Banki komercyjne w Polsce wobec zmian na rynku usług płatniczych*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica” 2016, nr 4(324).
- Jaworski L., *Rzeczywista rola banków komercyjnych (kilka wątpliwości)*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 171.
- Jurek M., *Banki spółdzielcze w Polsce: stan sektora, zagrożenia i szanse rozwoju*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 531.
- Kawulski A., *Prawo bankowe. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Kot-Zacharuk A., *Kierunki współpracy banków spółdzielczych funkcjonujących w ramach zrzeszenia w opiniach zarządzających*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie” 2012, nr 99.
- Lackoroński B. (red.), *Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Komentarz*, 2024, Legalis.
- Majewski K., *Civil-law partnership in the system of counteracting money laundering and terrorism financing (AML/CFT)*, „Bratislava Law Review” 2020, vol. 4, nr 1.
- Majewski K., *Funkcjonowanie w banku procedury anonimowego zgłaszania naruszeń*, „Monitor Prawa Bankowego” 2018, nr 12(97).
- Majewski K., *Procedura grupowa AML – przegląd dotychczasowych rozwiązań i wymogów regulacyjnych*, „Monitor Prawa Bankowego” 2024, nr 3(160).
- Majewski K., *Risk assessment (ML/FT) of the obliged entities – comments in the context of art. 27 of the AML Act*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, t. 4, nr 20.
- Majewski K., *Zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, „Monitor Prawa Bankowego” 2020, nr 1(110).
- Mazur L., *Prawo bankowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Miklaszewska E., Folwarski M., *Banki spółdzielcze wobec wyzwań technologicznych w świetle wyników badania ankietowego*, „Bezpieczny Bank” 2018, nr 3(72).
- Obal T., *Miejsce i rola banków hipotecznych w polskim systemie bankowym – szanse i zagrożenia*, „Bezpieczny Bank” 2002, nr 2–3(17–18).
- Piechocka-Kałużna A., *Zalety i wady wprowadzenia systemu ochrony w sektorze banków spółdzielczych w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, R. LXXIX, z. 4.
- Pyka I., *Produkcyjne innowacje banków komercyjnych. Analiza przyczynowo-skutkowa*, „Studia Ekonomiczne” 2013, nr 173.
- Pszkit A., *Analiza wpływu wystąpienia ze zrzeszeń największych banków spółdzielczych na stabilność ekonomiczno-finansową poszczególnych zrzeszeń*, „Bezpieczny Bank” 2008, nr 2(37).

- Siudek T., Snarski P., Chodera B., *Konkurencyjność banków komercyjnych i spółdzielczych w Polsce*, „Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich” 2013, t. 100, z. 2.
- Stopyra A., Woźniak R., *Ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych. Komentarz*, 2017, Legalis.
- Wierzbicka A., *Corporate governance jako próba godzenia aspiracji interesariuszy*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej – Organizacja i Zarządzanie” 2018, z. 128.

Summary

The legal status of a member of the management board of a bank organised as a joint-stock company under the Anti-Money Laundering Act

Keywords: financial law, AML/CFT, member of the bank's management board, senior management, administrative responsibility.

The provisions of the Act of March 1, 2018, on counteracting money laundering and terrorist financing (AML Act) impose obligations primarily on obligated institutions, the catalogue of which is included in Art. 2 section 1 of the AML Act. However, some of the above-mentioned provisions also apply to other categories of entities, including directly or indirectly to members of the management board of the obligated institution, if they operate in the legal form in which such a corporate body was established. Since domestic banks within the meaning of the Act of August 29, 1997 – Banking Law are also obligated institutions within the meaning of the provisions of the AML Act, these provisions also apply to banks operating in the form of joint-stock companies. This article discusses solutions adopted in the AML Act applicable to members of the management boards of banks operating in the form of joint-stock companies and attempts to assess these solutions from the perspective of their completeness, consistency and importance for the AML/CFT system. The author also formulated *de lege ferenda* conclusions regarding the issues discussed. It was established that the existing solutions regarding bank management board members are significant for the functioning AML/CFT system, and the solutions introduced are complete.